

Emne nr. 6

FOLKELIGE MUSIKKINSTRUMENT

Denne spørjelista har til føremål å greia ut om våre folkelege musikkinstrument.

Den er skift i 4 bolkar:

- A. Vanlege musikkinstrument, der det er sett opp 13 ålmenne spørsmål som skal svarast på for kvart einskild instrument. Dessutan er det sett opp nokre serskilde spørsmål fra a...b... c... d... o.s.b. under sume av dei einskilde instrumenta. Desse spørsmåla høver det då best å svar på i samband med spm. 4.
- B. Byinstrument
- C. Larmeinstrument og andre primitive instrument
- D. Mellomalderlege musikkinstrument.

Svara vil stundom verta klårare dersom De kan setja opp små riss eller teikningar.

Fotografi er òg av stort verde.

BOLK A

Ålmenne spørsmål som det skal svarast på for alle instrument i bok A.

1) Har instrumentet vore kjend i Dykkar bygd?

Kva namn har ein på instrumentet?

Kva namn har dei einskilde delene av instrumentet?

Dersom det finst lause deler som høyrer til instrumentet (t.d. boge, fjørøpinne, felestokk, harpehus o. l.), kva kallar ein då slike?

2) Veit ein når instrumentet kom i bruk? Kvarifrå kom det?

Har det gått or bruk? Når hende det?

Vart det fortregnd av eit anna instrument? Kva for eit?

3) Vart det ferdige instrumentet ført inn frå andre bygder eller landsluter? Kvarifrå, og av kven? Eller vart det laga i Dykkar bygd?

Kjenner De i så fall namn på folk som var serleg flinke til dette arbeidet? Kva tid levde dei? Lever dei enno?

Det er av interesse å få kjenneskap til så vel eldre som yngre instrumentmakarar i distriktet.

4) Skildra instrumentet i form og spesielle detaljar. (Sjå òg dei serlege spørsmål under kvart einskild instrument og svar på dei i samband med dette spørsmålet)

Nemn òg dei viktigaste mål: lengd (l) breidd (b) høgd (h) (der desse måla er størst) og andre mål som kan ha interesse.

Likeeins kor mange strenger eller fingerhol instrumentet vanleg har.

5) Kva slag materiale vart instrumentet laga av?

Vart materialet ført inn, eller var det heimleg vyrke?

6) Korleis vart det laga? (Ei stutt framstilling av arbeidsmåten og reiskap som vart nytta.)

7) Med omsyn til strengeinstrumenta vil vi gjerne få vita

a) Kva slag strenger vart brukt (tarmstrenger, tagelstrenger, metallstrenger e. l.)?

b) Korleis fekk ein tak i strengene?

Vart dei laga av spelemennene?

Vart dei laga av serskilde strengemakarar?

Eller vart dei ført inn?

c) Korleis vart dei laga?

8) Har instrumentet vorte brigda frå det fyrst kom i bruk i bygda? Korleis?

9) Korleis vart instrumentet brukt?

Fortel korleis ein spela på det, og korleis det vart halde under spelinga. Er det skilnad i gamal og ny tid?

Vart det brukt ved serlege høve t.d. til å kalla saman folk, til å skræma dyr, til å lokka på feet, til dans eller liknande o.s.b.?

10) Kjenner De ymse variantar av instrumentet (same instrument med avvik i form, materialet, strengetal, fingerholtal avstemning e. l.)?

Har slike variantar nådd større utbreiing?

11) Vart instrumentet prydd på spesiell vis? Korleis?

12) Finst det ovtru eller segner i samband med:

a) Opphavet til instrumentet?

b) Framstillinga av instrumentet?

c) bruken av instrumentet?

Var det sett på spesielle teikn? Korleis var dei?

Var det vanleg med bumerke på instrumentet?

13) Kjenner De nokon i Dykkar bygd som har vore (eller er) serleg flink til å spela på instrumentet? Kva tid levde han (ho)? Lever han (ho) ennå? Det er av interesse å få kjennskap til så vel eldre som yngre spelemenn som har kunna spela på instrumentet.

Instrument som det er spørsmål etter

I. Fele. (Vanleg fele, flatfele, dusingfele, tysk fele .....)

II. Hardingfele. (Haringfele, hord-gigje? .....)

III. Nykkelharpe. (Løkkelje, tangentfele.....)

IV. Vanleg harpe. (Bondeharpe, krokharpe .....)

V. Langeleik. (Langspel, langhorpe .....)

a) Vart langeleiken spela med boge eller plekter (fjørøpinne)? .....

VI. Humle. (Hummel .....)

VII. Salmodikon, også bassalmodikon. (Monokord .....)

VIII. Ropar.

a) Vart han nokon gong brukt til å syngja i)

IX. Lur. (Langelur, gjætarlur .....)

a) Fanst det lurar laga av berre never? Kva slag? Korleis var dei rulla i hop? Hadde dei noko munnstykke?

b) Var det lurar av berre tre? Korleis var dei samansette? Med lim, vidjetog, jarnband eller liknande?

c) Kjenner De lurar med fingerhol? Kor mange hol?

d) Var det lurar som krøkte eller av ein annan form enn den vanlege rette? Korleis var dei?

e) Vart det brukt noko laust munnstykke?

X. Prillarhorn. (Pillarhorn, stut, tutarhorn, ”bukkehorn”.....)

a) Korleis var blåseopninga, var det som på ein lur, der leppene lagar tonen, eller var det ei tre- (metall-) flis over opninga som laga tonen?

b) Bruker ein berre fingerhola til å variera tonen, eller vert han variert ogso ved å dekkja av ein del av lydopninga med den frie handa?

XI. Vanleg fløyte. (Tussefløyte, tyskfløyte, tysfløyte .....)

XII. Andre fløyter. (Seljefløyte, halmfløyte, sjøfløyte, tverrpipe .....)

XIII. Sekkepipe.

XIV. Munnhorpe.

XV. Spikarfele.

XVI. Tromme.

XVII. Dersom De skulle ha kjennskap til noko anna folkeleg musikkinstrument enn dei her nemnde, vil vi be om å få det òg med.

BOLK B

1) I kor stor mon har byinstrument (klaver, spinett, klavikord, hakeharpe, spissarpe, bratsch, cello, marintrompet, citer, gitar, lut, mandolin, klarinett, oboe, tverrefløyte, nessinginstrumenter, positiv, trekkspill, o.s.b.) vore i bruk i Dykkar bygd?

2) Vart dei berre brukt innan eit visst stand, (mellom embetsmenn o. l.) eller var det òg bygdefolk som spela på soverne instrument?

3) Førde desse instrumenta med seg ny musikk til bygda?

Vart dei gamle slåttane òg spela på dei?

Veit De om den nye musikken i nokon mon vart teken opp på dei gamle instrumenta?

BOLK C

Larmeinstrument og andre primitive instrument

Det finst òg ein viss type instrument, som har til føremål å bråka, anten for "skræma vekk udyr, eller for å halda husdyr borte frå innmarka (hesteskramle, kråkesmelle o. l.). Like eins har vi enkle reiskap eller leikar til å laga lyd eller ulyd med, t.d. ved å halda strå mellom tommelfingrane og blåse på det, blåse i never, neverspel o. l. Og vi har sjølvklingande instrument, som vert sette til å "spela" med hjelp av ver og vind, t.d. eolsharpa. Og så har vi ymse slag klokkespel, triangel, avstemde treplater, o. l. Alt dette ville det òg vera av interesse å kjenna nærare. Om det er, eller har vore kjent noko slikt instrument i Dykkar bygd, vil vi be om å få vita dette.

- 1) Kva namn har instrumentet hatt?
- 2) Korleis såg det ut, gjerne nokre skisser og mål?
- 3) Korleis har det vore brukt?
- 4) I kva høve har det vore brukt?

BOLK D

Mellomalderlege musikkinstrument

Det er ein del instrument som vi no berre kjenner frå den gamalnorske litteraturen og einskilde biletfremstillingar: giga, fidla, harpespel, o. fl., både strenge- og blåseinstrument. Spørsmål vedkomande desse instrumenta kan vi vanskeleg venta å få svar på, men vi vil i alle høve røkja etter om nokon skulle ha høyrte om slike instrument innan bygda. Det kan vera segner eller soger som enno lever att. Vi ville òg gjerne vita om nokon skulle ha kjennskap til at noko slikt instrument, eller deler av slike, enno eksisterer. (Vi har døme på at det kan ha vore teke vare på eit slikt instrument like til vår tid: rundlyra frå Kravik i Numedal. Og i grannelanda våre har slike instrument vore brukt heilt til i dag, t.d. talharpan i Svensk-Estland, og kantelen i Finland.) Dersom De kunne gjeva oss opplysning om slikt, ville vi vera sers takksame for det.